

Kox Margit -"slattäsko"

Ett programinslag som brukar kallas "gissa mitt jobb" har emellanåt förekommit i TV:s underhållning.

- Tänk om Kox Margit hade levat nu och kunnat ställa upp i denna lek, säger vi äldre solleröbor till varann, då skulle nog de kvicktänkta hjärnorna i gissarpanelen få bita i gräset.

-Varför skulle just hon vara en så svår nöt att knäcka? Undrar de yngre som lyssnat, och svaret på den frågan blir kort och gott att hennes yrkesverksamhet gick så totalt stick i stäv med hennes utseende. Vi minns en reslig medelålders kvinna med skär hy och grånat hår som stack fram under den vita långfransade sjaletten, alltid lugn och värdig på ett enkelt sätt som gav hennes person en varm framtoning. Cyklade gjorde hon i nästan alla väder och på pakethållaren satt då fastklämd en gammal brun shoppingväska. De som inte kände henne skulle aldrig komma på tanken att den innehöll ett skjutvapen, men så var det - en slaktmask! Kox Margit var slakterska, en titel som sällan eller aldrig förekommer i kvinnlig böjningsform. Det talas ju alltid om slaktaren i berättelser där slakt omnämnes. Kan det vara så att kvinnorna på Sollerön blivit begåvade med en extra portion företagsamhet eftersom det fanns så många slakterskor på denna lilla ort: Sarjons Margit, Mås Kisti, Narsjö Johanna, Mickel Maria och säkert fler som fallit i glömska. Bom Stina i Montegården var väl den sista i raden. Men den mest aktiva av dem alla var Kox Margit, därför handlar denna artikel om henne. Hon var den som först skaffade slaktmask, detta

behändiga avlivningsredskap som hon hanterade med stor precision. Säkert bidrog just det till att hon blev vad man nu kallar "kändis" i våra trakter, något som kan ta sig uttryck på många vis. En söndag t.ex. då hon var på väg till missionshuset mötte hon en försigkommen yngling i småskoleåldern som med allvarsam min frågade: - Har du bössan med dej? Tydligt blev han nöjd med det nekande svaret jämte förklaringen att ingen vill ha slaktat på en söndag.

Den som i dag har tydligaste minnet av Kox Margit är naturligtvis hennes enda barnbarn, sondottern Anna, som numera bär efternamnet Erkers, och hon berättar gärna om sin farmor:

Kox Margit

- Kox Margit Andersson hette hon som flicka. Hon föddes 15 dec 1878 på Koxgården i Rothagen där jag nu bor, och hon hade bara en bror. Som alla unga flickor vid den här tiden fick hon lära sig att delta i gårdens alla sysslor som bl.a. innebar att vistas i fäbodarna med korna under somrarna. Det var hemfäboden Gesunda i första hand, men också långfäboden Nybodarna. Därifrån var avståndet inte så värst långt till Gävunda, i varje fall inte längre än att raska gävundapojkar kunde göra sig ett ärende för att hälsa på och bekanta sig med Fäbodkullorna. Så förstår man att det kungliga "klick" kunde drabba en och annan redan på 1800-talet eftersom mina farföräldrar gifte sig 1899. Karl Kröjtz hette han som blev min farfar, och han kom just från Gävunda. Men ingen använde det nya efternamn som farmor nu fått, hon kallades alltid Kox Margit.

En äldre syster till farfar var gift och bosatt i Hofors och det var väl anledningen till att han tog anställning vid bruket där som kolmottagare under några år. Min far var enda barnet i den här familjen och därför blev nog hemmafrutillvaron på den nya bostadsorten lite långdragen för farmor som aldrig trivdes att gå sysslolös. Rådningen var en stickmaskin. Försäljare av sådana hade börjat resa runt i landet, och de som köpte fick liksom på köpet en snabbkurs i att hantera detta nymodiga verktyg. Men stillasittandet kändes inte bra i längden, och hemma på Sollerön hade föräldrarna blivit ensamma om gårdens skötsel sedan brodern emigrerat. Det föreföll klokast att återvända hem för att ägna sig åt jordbruk och skogsarbete, och så blev det.

- Var det då hon började slakta och vem lärde henne den konsten?

- Tänk det har hon aldrig nämnt något om och aldrig frågade vi heller om den saken. Det var nog så att på den tiden lärde sig många ett hantverk genom att vara med och assistera. Så småningom vågade en och annan ta itu med arbetsuppgiften på egen hand, och gick det bra så växte självförtroendet så att de kunde åta sig att även hjälpa andra. Det fanns djur som skulle slaktas i varenda gård på denna tid. Många som inte var direkt jordbrukare ville ändå ha en hushållsgris under sommarhalvåret.

Farmor var kvällstrött men morgonpig och hon höll strängt på fasta rutiner. Klockan åtta varje morgon, söndag som vardag, kom hon in från lagården där hon hade stökat undan alla morgonsysslor. Sedan hon tvättat sig och ätit frukost bar det iväg med den bruna väskan på cykeln eller sparken. Förutom slaktmasken fanns i den lite sämre kläder, ett vaxduksförkläde och en varm utanpåkjol. Det vanligaste var ju att slakta utomhus eftersom det hörde till hanteringen att slösa med skållhett vatten medan svålen skrapades ren från de små borsthåren, om slaktdjuret var ett svin. Bläste det snålt så brukade man hålla sig i lä men det hindrade ju inte att händerna for väldigt illa. Farmor utförde det mesta slaktarbetet utan handskar och det var nog inte så klokt, hon hade tidvis smärtande hudsprickor mellan fingrarna och även andra hudirritationer. I en del gårdar hängdes den slaktade kroppen, medan andra ville få den styckad direkt. Skrapning och rengöring av tarmarna hörde också till på vissa ställen, och alla dessa olika önskemål hade hon i minnet och kunde därför planera så att flera gårdar avverkades samma dag när det var säsong. Hur hon kunde hålla reda på sitt utlovade arbetsprogram flera veckor framåt utan att anteckna, det förvånade oss verkligen.

Farmor var egentligen väldigt frisk och stark. Slaktborden kunde ofta vara antingen för höga eller för låga, men trötthet i ryggen klagade hon sällan över. Det fanns bara en sak som kunde göra henne lite ur humör och det var slöa knivar.

- En del kan aldrig lära sig konsten att slipa en kniv, muttrade hon, om de bara ville inse det och ta hjälp av någon kunnig på området. Annars var hon inte den som kom och kritiserade. Var och en borde sköta sitt och låta andra göra likaledes, det var liksom hennes paroll.

Sitt medlemskap i baptistsamfundet förde hon ytterst sällan på tal och än i dag är jag förvånad över att hon aldrig uppmanade mig att gå i söndagsskolan.

Hur många år hon var verksam som ambulerande slakterska har jag ingen siffra på, men det säger väl en hel del att hon alldeles slet ut en slaktmask och måste skaffa en ny som hon också hann använda i många år. Förständig och beslutsam var hon till sin karaktär så när orken började svikta så slutade hon genast med sådana göromål som tog emot. En dag då hon kom in från lagården förklarade hon lugnt och bestämt att nu överlämnade hon denna syssla åt någon annan. Att hon inte mådde riktigt bra längre var inte svårt att inse.

1955 drabbades hon av hjärnblödning och blev därigenom mer och mer rörelsehindrad i mars 1957 slutade hon sina dagar på sjukhemmet i Malung.

Rull Elsa